

Prawo w pigułce

**PAWELCZYK
KOZIK**

KANCELARIA
RADCÓW
PRAWNYCH

Bartosz Pawelczyk
radca prawny

e-mail: b.pawelczyk@pawelczyk-kozik.pl

Agnieszka Wojcieszak
doktorantka WPiA UAM

Czy można zbankrutować przez spadek?!

Informacja o czekającym na nas spadku przeważnie kojarzy się nam z otrzymaniem korzyści. Nierzadko zdarza się jednak, że spadek obciążony jest długami, których wysokość przekracza wartość aktywów i w rzeczywistości przyjęcie spadku wiąże się z koniecznością uregulowania zobowiązań zmarłego. Do niedawna brak aktywności spadkobiercy mógł wiązać się z poważnymi konsekwencjami finansowymi, ponieważ brak reakcji w okresie sześciu miesięcy od dnia dowiedzenia się o fakcie bycia spadkobiercą powodował z mocy prawa przyjęcie spadku wprost. Oznaczało to, iż spadkobierca stawał się automatycznie odpowiedzialny za długi spadkodawcy, a wierzyciele mogli zaspokajać się nie tylko z przedmiotów wchodzących w skład spadku, ale również z całego majątku spadkobiercy bez ograniczeń.

Z dniem 18 października 2015 r. weszła w życie istotna nowelizacja Kodeksu cywilnego (k.c.), która doprowadziła do całkowitego odwrócenia zasad dziedziczenia w tym zakresie. Od tego dnia brak aktywności spadkobiercy nie będzie doprowadzał go do bankructwa, gdyż odpowiedzialność za długi spadkowe została z mocy prawa ograniczona. Ponadto ustawodawca wprowadził możliwość sporządzenia tzw. wykazu inwentarza jako alternatywy dla kosztownej i bardziej sformalizowanej procedury spisu inwentarza sporządzanego przez komornika. Warto zatem mieć świadomość regulacji prawnych dotyczących tej problematyki – jej właśnie poświęcamy niniejszy artykuł.

Przyjęcie lub odrzucenie spadku

Z chwilą śmierci spadkodawcy jego prawa i obowiązki majątkowe co do zasady przechodzą na jedną lub kilka osób. Przyjmuje się, że spadkobierca nabywa spadek już z chwilą otwarcia spadku (tj. śmierci), jednak nabycie to nie ma charakteru definitywnego. Oznacza to, że w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tytule swego powołania (tj. o tym, że jest spadkobiercą ustawowym lub testamentowym), powinien złożyć oświadczenie co do spadku. Są tu możliwe trzy warianty postępowania: spadkobierca może odrzucić spadek, może przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste, wprost) bądź przyjmując spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza).

Skutkiem złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku jest definitywne z niego zrezygnowanie, natomiast przyjęcie spadku powoduje jego nabycie przez spadkobiercę. Oznacza to, że spadkobierca nie może już swojego oświadczenia zmienić ani odwołać. Składa się je przed sądem lub przed notariuszem.

Nasuwa się zatem pytanie, co w przypadku gdy spadkobierca nie podejmie żadnych działań mimo świadomości po-

wołania do spadku? W odniesieniu do spadków otwartych od dnia nowelizacji (czyli gdy spadkodawca zmarł po 17 października 2015 r.) niezłożenie oświadczenia w powyższym, sześciomiesięcznym terminie będzie powodowało przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza – a nie, jak dotychczas, przyjęcie wprost. Dla potencjalnego spadkobiercy jest to o tyle korzystna sytuacja, że nie będzie odpowiadał za długi spadkowe bez ograniczenia.

Mając do dyspozycji trzy warianty postępowania, warto przybliżyć, jakie konsekwencje mogą wynikać w zależności od wyboru ścieżki postępowania.

Odrzucenie spadku

Spadkobierca, który odrzucił spadek, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Trzeba jednak pamiętać, że w takim przypadku spadkobiercami mogą okazać się jego zstępni (dzieci, wnuki), a wówczas – jeśli i oni nie chcieliby dziedziczyć po zmarłym – musieliby złożyć swoje własne oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Przyjęcie proste

Proste przyjęcie spadku oznacza nieograniczoną odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe. Tym samym, spadkobierca odpowiada za długi spadkowe nie tylko przedmiotami pochodzącymi ze spadku, ale także z majątku osobistego. W zasadzie w momencie przyjęcia prostego następuje połączenie spadku i majątku osobistego spadkobiercy.

Przyjęcie spadku wprost wymaga zatem dokładnego ustalenia, czy pasywa (długi) wchodzące w skład spadku nie przewyższają aktywów. Gdyby tak było, zdecydowanie korzystniej przyjmując spadek z dobrodziejstwem inwentarza, a nawet odrzucić go.

Przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza

Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza różni się od przyjęcia prostego tym, że odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe zostaje ograniczona do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza tzw. stanu czynnego spadku. Tym samym, spadkobierca odpowiada w ograniczonym zakresie względem wierzycieli spadkodawcy. Ten rodzaj odpowiedzialności zachodzi w przypadku, gdy spadkobierca złoży oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza albo nie podejmie żadnych czynności w okresie wspomnianych sześciu miesięcy. Powyższe ograniczenie odpowiedzialności odpada jednak, jeżeli spadkobierca podstępnie pominął w wykazie inwentarza lub podstępnie nie podał do spisu inwentarza przedmiotów należących do spadku lub przedmiotów zapisów windykacyjnych albo podstępnie uwzględnił w wykazie inwentarza lub podstępnie podał do spisu inwentarza nieistniejące długi.

Z punktu widzenia spadkobiercy istotne jest, aby określić stan czynny spadku, czyli wielkość aktywów spadku (wartość ta wpływa bowiem na zakres odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe). Przed nowelizacją możliwe było to jedynie za sprawą sporządzanego przez komornika spisu inwentarza. Po nowelizacji, alternatywną możliwością stanowi wykonanie bez udziału komornika tzw. wykazu inwentarza.

Spis inwentarza i wykaz inwentarza

Spis inwentarza sporządzany jest przez komornika na podstawie postanowienia sądu. Do spisu inwentarza wciąga się majątek spadkodawcy z zaznaczeniem wartości każdego przedmiotu, jak również długi spadkowe. Spis inwentarza ma charakter dokumentu urzędowego, którego sporządzenie wiąże się z poniesieniem przez spadkobiercę kosztów. W świetle obecnie obowiązujących przepisów opłata od wniosku o sporządzenie spisu inwentarza wynosi 10% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego za każdą rozpoczętą godzinę pracy komornika. Oprócz tego, komornicy muszą czasem korzystać z pomocy biegłych rzeczoznawców przy wycenie składników majątku, co generuje dodatkowe, często niemałe koszty po stronie spadkobierców.

Obawa przed nadmiernymi kosztami związanymi ze sporządzeniem spisu inwentarza oraz niewystarczająca znajomość

prawa powodowała, że spadkobiercy często przyjmowali spadek wprost albo go odrzucali. Między innymi z tych względów ustawodawca wprowadził do przepisów kodeksu cywilnego alternatywną możliwość w postaci wykazu inwentarza.

Wykaz inwentarza jest dokumentem prywatnym, którego zasady sporządzania zostały uszczegółowione w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r. w sprawie określenia wzoru wykazu inwentarza oraz sposobu udostępniania druków tego wzoru. Może go złożyć spadkobierca (który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza), zapisobierca windykacyjny oraz wykonawca testamentu. W treści wykazu należy z należytą starannością ujawnić przedmioty należące do spadku oraz przedmioty zapisu windykacyjnego, z podaniem ich wartości według stanu i ceny z chwili otwarcia spadku, a także długi spadkowe i ich wysokość według stanu z chwili otwarcia spadku.

Samodzielność sporządzenia wykazu inwentarza oznacza, że wykaz wiąże tylko tego, kto go sporządził. Tak więc każdy ze spadkobierców ma obowiązek spłacania tych długów spadkowych, które zostały umieszczone na sporządzonym przez niego wykazie. Niemniej jednak, zgodnie z art. 10313 § 1 k.c., spłacający długi nie może zasłaniać się brakiem znajomości innego wykazu inwentarza sporządzonego przez innego uprawnionego. Powinien uzupełnić swój wykaz o długi spadkowe, które znajdują się w innym wykazie – jeżeli ich wcześniej nie uwzględnił.

Sporządzony wykaz jest składany w sądzie albo u notariusza. Spadkobierca, decydując się na złożenie wykazu inwentarza, ma prawo wyboru sądu – albo sąd spadku (tj. według miejsca ostatniego zamieszkania spadkodawcy) albo sąd, w którego okręgu znajduje się miejsce zamieszkania składającego wykaz.

Decyzja o odrzuceniu spadku albo o jego przyjęciu w odpowiedni sposób ma fundamentalne znaczenie dla odpowiedzialności za długi spadkowe, wobec czego powinna być podjęta z należytą rozwagą. Z pewnością wprowadzenie mechanizmu, że w przypadku niezłożenia żadnego oświadczenia spadek przyjmuje się z dobrodziejstwem inwentarza, jest bezpieczniejsze dla spadkobierców. Jednocześnie umożliwienie przyjęcia spadku w taki sposób bez potrzeby angażowania komornika będzie dodatkową zachętą do korzystania z tego rozwiązania.